

O'QUVCHI SHAXSI TARBIYANING OBYEKTI VA SUBYEKTI SIFATIDA

Eshmo'minova Dilfuza

Eshkildeyeva Sabina

Termiz davlat pedagogika instituti talabalari

eshmo'minovadilfuza@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada jamoaning tarbiyaviy jarayondagi o'rni, jamoaning tarbiya obyekti va tarbiya subyekti sifatidagi funksiyalari ilmiy-nazariy asosda tahlil qilinadi. Jamoaning shaxs rivojlanishiga ko'rsatadigan ta'siri, o'quvchi va tarbiyachi munosabatidagi jamoaviy omillar, jamoa orqali tarbiyalashning mexanizmlari keng yoritiladi. Zamonaviy jamoa pedagogikasi, interfaol metodlar, ijtimoiylashuv jarayoni va jamoaning tarbiyaviy salohiyati haqidagi qarashlar tizimli tarzda bayon etilgan.

Kalit so'zlar: jamoa, tarbiya obyekti, tarbiya subyekti, shaxs, ijtimoiylashuv, pedagogik jarayon, jamoa ta'siri, etakchilik, o'zini boshqarish, tarbiyaviy muhit.

Kirish

Inson shaxsining shakllanishi ko'p jihatdan u mansub bo'lgan jamoaga bog'liq. Jamoa — bu bir maqsad yo'lida birlashgan, o'zaro munosabatga ega bo'lgan shaxslar guruhi bo'lib, u nafaqat ta'lim-tarbiyaning obyekti, balki faol ishtirokchisi — subyekti hisoblanadi. Tarbiyaviy jarayonda jamoa muhim ijtimoiy institut sifatida shaxs ma'naviyati, axloqi, dunyoqarashi va ijtimoiy xulq-atvorining shakllanishida hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Bugungi ta'lim falsafasida jamoa — bu shunchaki bolalar yig'indisi emas, balki ularni o'zaro hamkorlik, birdamlik, hurmat, mas'uliyat hamda o'zini boshqarish fazilatlarini rivojlantiruvchi tarbiyaviy mexanizm sifatida qaraladi.

Asosiy qism

1. Jamoa tushunchasining pedagogik mazmuni

Pedagogikada jamoa deganda yagona maqsad, umumiy manfaat, ichki intizom, o'zaro yordam va ijobiy psixologik muhitga ega bo'lgan barqaror guruh tushuniladi. Jamoa: shaxsni ijtimoiy hayotga tayyorlaydi; muloqot madaniyatini o'rgatadi; o'zaro mas'uliyatni shakllantiradi; ijobiy ijtimoiy tajriba beradi.

A.S. Makarenko, V.A. Suxomlinskiy, Abdulla Avloniy va zamonaviy pedagog olimlar jamoaning tarbiyadagi hal qiluvchi ahamiyatini alohida ta'kidlagan.

2. Jamoa tarbiya obyekti sifatida

Jamoa tarbiya obyekti bo'lganda, tarbiyachi jamoa a'zolari – o'quvchilarga ta'sir qiladi, ularda kerakli xulq va sifatlarni shakllantiradi.

Jamoa tarbiya obyekti sifatida quyidagilarni o'z ichiga oladi:

1) Jamoa ustida pedagogik boshqaruv

O'qituvchi jamoani shakllantiradi, uning maqsad, vazifalari, intizomi va ichki tartibini belgilaydi.

2) Jamoaning tarbiyaviy vazifalarini belgilash intizomni mustahkamlash ijobiy munosabatlarni shakllantirish o'zaro hurmat va yordamni rivojlantirish ijtimoiy foydali faoliyatni tashkil qilish

3) Jamoaning ijtimoiylashuv muhiti sifatida shakllanishi O'quvchi jamoa ichida: muloqot qiladi, o'zini namoyon etadi, rollarni bajaradi, jamoa normalarini qabul qiladi.

4) Jamoaning iqlimi ustidan nazorat

Pedagog jamoada adolat, samimiylilik, do'stlik va madaniyat mezonlarini mustahkamlaydi.

Xulosa: Jamoa obyektidir, chunki unga pedagogik ta'sir ko'rsatiladi va u maqsadli tarbiya jarayoni orqali shakllantiriladi.

3. Jamoa tarbiya subyekti sifatida

Jamoa tarbiya subyekti bo'lishi — bu jamoaning o'zi tarbiyaviy ta'sir ko'rsatuvchi faol kuchga aylanishidir.

1) Jamoaning o'zini o'zi tarbiyalash funksiyasi Jamoa o'z a'zolariga ma'lum talablar qo'yadi: intizomga rioya qilish mas'uliyatli bo'lish bir-biriga yordam berish jamoa shon-shuhratini himoya qilish

Bu talablar o'quvchining xulqini boshqaradi.

2) Tengdoshlar ta'siri

Jamoa bosimi, qo'llab-quvvatlash, rag'bat — tarbiyaning kuchli vositasidir.

Masalan: ijobiy yetakchilar boshqalarni o'z ortidan ergashtiradi.

3) O'zini-o'zi boshqarish organlari sardorlar guruh yetakchilari faollar kengashi mas'ullar. Ular jamoani boshqaradi va tarbiyaviy jarayonning faol subyekti bo'lib xizmat qiladi.

4) Jamoaning ijobiy an'analari va qadriyatlari

Jamoa o'ziga xos urf-odatlar, tadbirlar, qoidalar yaratadi.

Bular tarbiyaviy ta'sirning kuchli vositasidir.

5) Jamoa tomonidan baholash

O'quvchi jamoaning umumiy fikri bilan hisoblashishga o'rganadi. Jamoa bahosi ko'pincha kattalar bahosidan ham kuchli ta'sir qiladi.

Xulosa: Jamoa subyektdir, chunki u o'quvchilarga mustaqil tarbiyaviy ta'sir ko'rsatadi.

4. Jamoa orqali tarbiyaning mexanizmlari

1. Jamoaviy ishlar — loyihalar, tadbirlar, ijtimoiy aksiyalar.
2. Hamkorlikdagi o'qish — guruh bo'lib ishlash.
3. Tengdoshlar o'rtasida o'qitish (peer education).
4. Rolli o'yinlar va vazifalar — jamoada mas'ul rol bajarish.
5. Jamoaviy musobaqalar — birlashish va raqobat orqali tarbiya.
6. O'zini boshqarish tizimi — jamoa ichki tartibini o'zi belgilashi.

5. Jamoaning tarbiyaviy salohiyati

Jamoaning kuchi shundaki, u:

shaxsning ijtimoiy faolligini oshiradi,

yetakchilik sifatlarini shakllantiradi,

mas'uliyatni kuchaytiradi,

ijtimoiy normalarni singdiradi,

jamoatchilik fikrini yaratadi,

o'quvchini ijtimoiy hayotga tayyorlaydi.

Shaxs jamoada o'zining "men"ligini rivojlantiradi va ijtimoiy rolni egallaydi.

6. Tarbiyachi va jamoa o'rtasidagi hamkorlik

pedagog jamoani tashkil qiladi;

jamoani boshqarishda yetakchilar bilan ishlaydi;

jamoaning kuchi bilan o'quvchini tarbiyalaydi;

jamoa ichidagi nizolarni hal qiladi;

ijobiy psixologik muhit yaratadi.

Pedagogning mahorati — jamoani obyektidan subyektga aylantira olishida. **o'z-**

o'zini boshqarish – bu pedagoglar tomomnidan tashkil qilinadigan jamoa ishini uyushtirish va boshqarishda o'quvchilarni faol ishtirok etishidir. O'z-

o'zini boshqarishning shakllari orasida jamoa a'zolarining yig'ilishi, konferensiyasi hamda turli komissiyalar faoliyati muhim o'rin tutadi.

O'quvchilar jamoasini shakllantirishda an'analari muhim ahamiyat kasb etadi. Jamoa

an'analari – bu barqarorlashgan odat bo'lib, ularni jamoa a'zolari birdek qo'llab-

quvvatlaydilar. Jamoa an'analari mazmunida munosabatlar xususiyati hamda jamoaning ijtimoiy fikri yorqin ifodalanadi.

Jamoa an'analari shartli ravishda ikkiga bo'linadi:

1) Kundalik faoliyat an'analari;

2) Bayram an'analari.

Kundalik faoliyat an'analari o'quvchilarning o'quv faoliyati (o'zaro yordam) hamda

mehnat faoliyati (ko‘chatlar o‘tkazish, hasharlar uyushtirish va boshqalar)ni o‘z ichiga oladi. Bayram an‘analariga turli voqeya hodisalar bilan bog‘liq sanalarni nishonlash, xususan, «Mustaqillik bayrami», «Navro‘z bayrami», «Xotira va qadrlash kuni» va boshqalar kiradi. An‘anaviy bayramlar o‘quv muassasalarda turlicha o‘tkaziladi. O‘quvchilar an‘analar mohiyatini anglasalar, ularga nisbatan ongli munosabatda bo‘lsa ta’sir kuchi yuqori bo‘ladi.

An‘analarni yuzaga kelishida o‘quvchiyoshlarning unga nisbatan munosabati katta ahamiyatga ega. Shaxs va jamoa o‘rtasidagi munosabatlarning rivojlanishi borasida quyidagi andozaning yaratilishi ta‘minlanadi.

Xulq-atvorni tarkib toptirishga yo‘naltirilgan talablar bilan tanishtirish mazkur talablar ustida mashq qildirish bilan qo‘shib olib borilishi kerak. Xulq-atvorni tarbiyalash ongni tarbiyalashga qaraganda ancha murakkab ish, o‘quvchilar talablar mohiyatini yaxshi anglashi mumkin, biroq aksariyat hollarda rioya qilmaydilar. Shu bois, muntazam ravishda mashq qildirish madaniy xulq-atvorni odatga aylantiradi.

Talablarning qo‘yilish jarayonida ularga ta‘lim oluvchilarning amal qilish ustidan nazorat o‘rnatishi lozim. Nazorat qilib borish turli shakllar yordamida amalga oshiriladi.

Jamoa faollarini shakllantirishda o‘quvchilarning jamoadagi obro‘cini inobatga olish lozim. Jamoa faoli tarkibida bolalarning o‘zlari, albatta pedagog ishtirokida va rahbarligida tanlasa maqsadga muvofiq bo‘ladi. Pedagog jamoa faoli bilan maslahatlashish tashkil etadi. Jamoa faollarining har bir a‘zosi zimmasiga muayyan vazifa yuklash, ma’lum davrda ana shu vazifalar yuzasidan hisobot berib borishlariga erishish lozim.

Xulosa

Jamoa tarbiya jarayonining eng muhim omillaridan biridir. U bir vaqtning o‘zida tarbiya obyekti ham, tarbiya subyekti ham bo‘lib, shaxs rivojlanishiga ikki tomonlama ta’sir ko‘rsatadi. Jamoa obyekti sifatida pedagogik boshqaruv ostida bo‘lsa, subyekt sifatida o‘quvchilarning o‘zaro ta’siri orqali mustaqil tarbiyaviy kuchga aylanadi.

Jamoaning ahamiyati shundaki, u shaxsni ijtimoiy munosabatlarga tayyorlaydi, jamiyat qoidalarini o‘rgatadi, mas’uliyat, burch, axloqiy madaniyat, birdamlik kabi fazilatlarini shakllantiradi. Shu sababli maktab, maktabgacha ta‘lim va oliy ta‘lim

Foydalanilgan adabiyotlar

1. A.S. Makarenko. “Pedagogik poema”.
2. V.A. Suxomlinskiy. “Jamoa va shaxs tarbiyasi”.
3. Abdulla Avloniy. “Turkiy Guliston yoxud axloq”.
4. Mavlonova R., Usmonboeva M. “Pedagogika nazariyasi”.
5. G‘oziev E. “Umumiy psixologiya”.

6. Qodirova F. “Tarbiyada jamoa omili”.
7. O‘zbekiston Respublikasi Ta’lim to‘g‘risidagi Qonun.
8. Mirziyoyev Sh. Milliy taraqqiyot yo‘limizni qat’iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko‘taramiz. – Toshkent: “O‘zbekiston” NMIU, 2017.
9. Karimov I.A. Barkamol avlod orzusi. Toshkent: Sharq, 1997.
10. Karimov I.A. Yuksak manaviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma’naviyat, 2008. – 174 b.
11. O‘zbekiston Respublikasi Konstitusiyasi. Toshkent, 1992.
11. O‘zbekiston Respublikasi «Ta’lim to‘g‘risida»gi Qonuni. Toshkent, 1997.
12. O‘zbekiston Respublikasi «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi». Toshkent, 1997.
